

Blaháné szíve

Irta: Rákosi Jenő

Napok óta aggódva veszem reggelenként kezembe az ujságot. Mi hírt hoznak a beteg Blahánéről. És mindennap azt olvasom, hogy nincsen már remény. A halál birtokába vette testi részeit, csak a szíve dobog még csodás erővel és nem engedi meghalni.

A szíve!

Tudok nagy színészekről, kiket a szívük ölt meg. Ott van Egressy Gábor, akit a szíve ejtett el egyik leghíresebb szerepének leghíresebb jelenetében a nyílt színpadon. Ott van Szerdahelyi Kálmán, a legszeretreméltóbb férfiak és a legbájosabb férfiművészek egyike, akit szíve vitt a sírba. Ott van Szigeti József, tán a legnagyobb, akit én ismertem: a szíve mint egy szeszélyes zsarnok kergette le a színpadról és hurcolta halálba.

Blahánét pedig nem hagyta napokon át meghalni a szíve. Ott feküdt, szinte élettelenül. Szerettei és orvosai kétségbeesetten, tehetetlenségük érzetében szinte megbénulva álltak az ágya körül. Az ő szíve pedig ádáz birokra kelt a halállal és viaskodott vele öt napon és öt hosszú éjjelen át. Egyszer fölvetette a lázalmas beteg a szemét és azt susogta: Szombaton fogok meghalni. De a szíve újult erővel feldobogott és ellökte a Halál csontos kezét és diadalmas volt még huszonnégy vagy harminchat órára.

Ez a borzalmas tusa Halál és Szív között revalta Blaha Lujza virágos pályafutásának a titkát. A szíve volt a diadalmas szekér, amelyen — keresztül összes kortársai szíve kapuján — berobogott a halhatatlanságba. Alakja bájából, arca szépségéből, mozdulatai varázsából, beszéde melódiájából, éneke olvaszió fényéből, egész lényéből a szíve sugárzott felénk. Művészetét is, magánéletét is egyaránt a szíve inspirálta, a szíve igazgatta, a szíve alakította. Benne volt szíve gyöngyöző kacagásában és könnyei gyöngyesőjében. Benne volt ellágyulásában és ártatlan haragjában. Benne volt nézésében és cselekedeteiben, benne volt egész sorsában. A szíve volt a sorsa...

Mikor az ujsághíreket olvastam, tisztán lelkem elé rajzolódott a szomorú kép, mint fekszik mozdulatlan teste patyolat ágyában; láttam megfogyott fejét őszes hajkoronájával, láttam lehunyt szempilláját s hallottam lélezete ki- s besuhanását és hallottam vitéz szíve dobogását. S eltűnődtem azon, mily képek, mily emlékek, mily gondolatok rajzanak leszerelt agyában, amíg szíve kétségbeesetten védekezik a halál támadásai ellen, hogy néhány órát vagy napot még kicsikarjon tőle.

Elsuhant-e elötte gondolatai közben gyermekifjúságának méla képe, amikor szegény vidéki társulatókkal vándorolt s ama jó, bolondos színésznépeké, akiknek egész életéből tán csak az az egy cselekedet érdemes arra, hogy krónikába kerüljön: az az egy cselekedetük, hogy az ágrólszakadt kis Lujzát örökbe fogadták s adtak neki valamelyest a maguk szegénységéből.

És felvonult-e lázas álmaiban az a szegény, beteg cseh karmester, aki utolsó éveit arra szánta, hogy a kis kezdő vidéki primadonnát pályájára előkészítse s aki neki azzal, hogy feleségül vette, nemcsak nevet, hanem védelmet, erkölcsi támaszt is adott. Ő pedig, a kis debreceni énekesnő, minden királyi jutalomnál fényesebben hálálta meg ezt: halhatatlanná tette pártfogója nevét és becsületben tartotta egy életen át, s ez a név, amelyről egy fővárosi tér is elneveztetett, ez a név fog leragyogni arany betűkben egy márványemlékről a Kerepesi-uti temetőben.

És megfordult-e agoniális látomásai között az az

este, amikor, tán több mint ötven éve, a Nemzeti Színház színpalái mögött először megcsendült izgalmától remegő hangja és belefonódott egy hozzáméltó férfiművész (Tamásy József) erőteljes bari-tonjába a

Cserebogár, sárga cserebogár . . .

lélekringató dallama? És mikor aztán kilépett társával, mindeniknek botra tűzött kis batyu a hátán és a fővárosi közönség felavató tapssal köszöntötte és egy csapásra minden időkre a szívébe fogadta. Mert én nem tudom, hogy a Nemzeti Színház akkori kel-lékese mit gyömöszölt bele az ő kis batyujába, de tudom azt, hogy abban benne volt az ő dobogó, dia-dalmas szíve, amit a nézőtéren első hangjára, első szavára mindenki megérezett s ez az este, ez az elő-adás, a *Rokkant huszár* (Tündérlak Magyarországon) volt az a díszkapu, amelyen át ő, Blaha Lujza és a közönség beléptek abba a tündéerkertbe, amelyé lett az ő igazi élete, amelyben meg megújuló rózsaeső hullt rája, amely lilioerdőkön vitte át útját s amelynek keek egét soha el nem takarta felhő. Mert a sikerek-nek, a diadaloknak szakadatlan színes és zajos láncá követekezett ezután. És ami búja, gondja, csalódása a magánéletében volt, azt mind magának tartotta meg, nekünk csak mosolyát, magyarosan méla jókedvét, testi-lelki báját, isteni adományait és szívét mutogatta.

És ha ragyogó estéinek el nem sorolható száma mind elvonult haldokló lelke előtt a végső búcsú e néhány küzdelmes napjában, akkor egy gondolat szárnyán fölemelkedhetett ideális, éteri magasságokba. Ez a gondolat az, hogy ő a nemzet számára a gondviselés által volt küldve, a legkellőbb időben, apostoli munkára. Mert férfiak egész serege dolgozott akkor azon, hogy ez országnak megteremtse *magyar* fővárosát. És ebben a föladatban a jeles és nagy férfiak közül alig egy tudott oly áldásos munkát végezni, mint ő. Hiszen azok csak ésszel dolgoztak és akarrattal, ő pedig szívvel, művészettel.

De az ő szíve is csak emberi szív volt: egyszer utolsót kellett dobbannia.

Ez a szív pedig mindazokon túl, amiket itt róla elmondtam, még egy koszorúra méltó tulajdonsággal birt: magyar volt érzéseiben, szerénységében és vágyaiban épp úgy, mint bájos gazdája. Csodálatosan egyszerű életet élt. Semmifajta primadonnai hóbort rabjául nem ejtette. Nem fürdött pezsgőben, nem szállt fel léghajón, nem fogatta ki lovait egy-egy zajos előadás után és nem vágyott idegen nemzeteknek se tapsára, se aranyára. Bár híre volt egész Európában, művészetét nem vitte tovább, csak egyszer Bécsig, de ott is csak magyarul játszott. Ott történt meg az eset, hogy akkoriban egy szegény magyar bakát halálra ítélték. A magyar előadáson az udvari páholyban jelen volt Ferenc József király. Blaháné az előadás folyamán a színpadnak a király páholya felé eső oldalára lépett s ott énekelte ezt a dalt:

Be szeretnék a királlyal beszélni

és a szegény baka esetére átformálva a dalt, összetette a két kezét, könny csillant meg a szemében, kegyelmet kért a siralomház nyomorult lakójának. És a király megkegyelmezett neki . . .

Most Lujza, nagy szívével a tenyerén. Isten elé fog lépni.

Nekünk pedig, akik kortársai voltunk, már megírta búcsúversünket a nagy német Goethe. Az a vers, hevenyészett fordításban, így szól:

*Minden tetőn mély nyugalom
Köröskörül az ormokon,
Nincs semmi nesz:
Hallgat az erdők madárja:
Várj, nemsokára te is pihensz.*